

# TIMP ȘI SPAȚIU ÎN ELEGIA LUI PROPERTIUS

DE

MARIA PÂRLOG

Într-un interviu acordat revistei « România literară » (VIII, nr. 17, 24 aprilie 1975, p. 19), lingvistul Eugen Coșeriu afirmă că « Analiza lingvistică [a unui text] nu ne dă chei pentru a emite judecăți de valoare, dar ne poate da cheia sau una din cheile posibile pentru a fundamenta judecăți de valoare deja emise ».

În spiritul acestui adevăr, lucrarea de față nu-și propune să formuleze aprecieri noi cu privire la opera lui Propertius, ci se oprește asupra unui aspect al tehnicii sale poetice, discutînd felul în care poetul utilizează cîțiva din termenii ce aparțin sferei semantice a timpului și spațiului<sup>1</sup>.

În numeroase studii închinat lui Propertius se demonstrează că opera lui poartă pecetea anxietății caracteristice unei epoci de prefacere, de răsturnare a valorilor, că poetul a trăit cu acuitate sentimentul trecerii inexorabile a timpului, fiind obsedat de caducitatea existenței omenesti. Pe plan lingvistic, această trăire se reflectă și prin frecvența foarte ridicată a termenilor implicînd noțiunea de timp. S-a constatat că indicațiile temporale sînt mai numeroase la el decît la oricare poet latin<sup>2</sup>; ele se împletesc cu o constantă preocupare pentru localizare explicită sau aluzivă, realizată prin variate elemente adverbiale sau nominale.

Tema fundamentală a elegiei lui Propertius, iubirea, dobîndește un caracter de elevație spirituală prin faptul că pentru poet ea este o formă de a evada din cătușele temporalității, prin năzuința paradoxală de a cuprinde infinitul eternității în hotarele clipei trecătoare. Astfel tema iubirii este firesc legată de aceea a timpului, conceput fie ca devenire încheiată în mod inevitabil prin dispariție, fie ca o forță cosmică în care omul își poate găsi un refugiu spiritual prin perceperea poetică a lumii.

Se întîlnesc în elegia lui Propertius diferitele modalități ale temei timpului: rapiditatea curgerii sale necontenite legată dialectic de eternitatea sa, profunda neliniște a omului în fața dispariției sale fizice, lupta lui pentru a-și asigura o perspectivă de viață în durată, pentru a depăși limitele atît de strîmte ale timpului individual și de a se putea înălța la nivelul timpului istoric. Toate aceste variații ale temei timpului, care apar de obicei în lirica reflexivă și care sînt comune marilor poeți, nu constituie la Propertius motive de dezbatere speculativă, ci sînt impli-

<sup>1</sup> Am folosit pentru cercetarea noastră următoarele texte și indici: Properce, *Élégies*, Texte établis et traduits par D. Paganelli, Paris, 1970; Ioannes S. Phillimore, *Index uerborum Propertianus*, Oxford, 1905.

<sup>2</sup> Jean-Paul Boucher, *Études sur Properce, Problèmes d'inspiration et d'art*, Paris, 1965, p. 400.

cate în « romanul său de iubire ». Trama « romanului », circumscris între polii antonimici reprezentați de *semper* și *numquam*, este adînc ancorată în prezentul lui *nunc*. Acest adverb se situează între cuvintele cu cel mai înalt indice de frecvență în elegia lui Propertius (97 de ocurențe). Omitînd din calcul uneltele gramaticale, pronumele și negațiile, adverbul *nunc* este întrecut doar de *amor* și *puella*, care între substantivele din elegia lui ocupă primele două locuri, în ordinea frecvenței (127, respectiv 121). Importanța pe care i-o acordă poetul este subliniată și de topica folosită : în 46 de cazuri *nunc* ocupă locul întîi al versului sau al celui de al doilea hemistih al pentametrului.

Cum este și firesc, *nunc* este urmat mai ales de timpul prezent, timp care exprimă cu forță variata gamă a trăirilor poetului, de la extaz la gelozie, de la desperare la resemnare. În acest univers al prezentului, locul principal îl ocupă eroii romanului de iubire, de aceea *nunc* este frecvent însoțit de un pronume reprezentînd pe protagoniști : *nunc mihi*, *nunc ego*, *at tu nunc*. O singură dată aflăm lângă *nunc* imperfectul de evocare, în elegia formată dintr-o succesiune de viziuni în care poetul re trăiește clipele de desfătare petrecute în fața Cynthiei adormite : *Nunc furtiua cauis poma dabam manibus* (I, 3, 24). De cîteva ori, cînd *nunc* este construit cu viitorul, se exprimă fie resemnarea în fața infidelității iubitei (II, 9, 37), fie hotărîrea poetului de a deveni un cîntăreț al măreției romane :

Surge, anima, ex humili iam carmine sumite uires,  
Pierides : magni nunc erit oris opus.

(II, 10, 11—12)

În versul : *Nunc, Pari, tu sapiens, et tu, Menelae, fuisti* (II, 3, 37) *nunc* este urmat de timpul perfect numai în mod aparent ; în realitate avem de-a face cu elipsa unui verb, unul din procedeele care contribuie să dea o notă de ermetism versurilor lui Propertius. Aici *nunc* se află în antiteză cu *olim* din hexametru anterior : *Olim mirabar — nunc*, subînțeles *intellego* : ‘odinioară mă miram, acum înțeleg’.

Poetul recurge mai rar la corelativele de coincidență temporală : *tum* și *tunc* (abia 29, respectiv 11 ocurențe), care sînt așezate, ca și *nunc*, de preferință la început de vers. *Tunc* apare de obicei în context cu caracter solemn, implicînd sentimente înalte, cum ar fi, de exemplu, preamărirea virtuților trecutului (II 9, 17—18) sau cunoscutele versuri cuprinzînd viziunea propriei sale înmormîntări (II, 13, 19—22). *Tunc* introduce și versul în care poetul își mărturisește credința în valoarea talentului său poetic, care îl va face să fie mai cunoscut decît Linos (II, 13, 8). Uneori *tunc* este întărit prin învecinarea lui cu sinonimul său *tum*, pentru a sublinia fermitatea convingerii sale în gloria postumă :

Tum me non humilem mirabere saepe poetam  
Tunc ego Romanis praeferar ingeniis

(I, 7, 21—22)

Adverbul *tum* poate fi întîlnit în versuri cu conținut eterogen. De o mare forță expresivă este corelarea lui *tum* cu *nunc* într-un fel de «pa-

rantează elegiacă » în care se îmbină evocarea istorică cu cea a peisajului și a morții :

Heu ! Vei ueteres et uos *tum* regna fuistis  
et uestro posita est aurea sella foro ;  
Nunc intra muros pastoris bucina lenti  
cantat et in uestris ossibus arua metunt

(IV, 10, 27—30)

Investit cu aceeași valoare de evocare, adverbul *olim* (13 ocurențe) subliniază nota romantică a contextului prin localizarea și mai adîncită în timp, decît o face *tum* sau *tunc*. *Olim* indică trecutul mitologic unde poetul caută modele de fidelitate feminină (I, 15, 10 sq.), sau trecutul legendar al Romei, cînd vatra lui Romulus și Remus constituia întreg regatul strămoșilor (IV, 1, 9—10) ; tot *olim* însoțește evocarea zilelor pline de fericire cînd poetul se bucura de iubirea Cynthiei (I, 12, 7). În cîteva cazuri, adverbul *ante* preia semnificația lui *olim* pentru a localiza în timp măreția triumfurilor de odinioară ale poporului roman (IV, 6, 66) sau pentru a indica izvoarele inspirației epice : *Vnde pater sitiens Ennius ante bibit* (III, 3, 6).

Printre cuvintele de mare frecvență în elegia lui Propertius se numără și *semper* (51 ocurențe). În majoritatea cazurilor el este însoțit de prezentul indicativului, în sentențe și maxime, în formularea sau constatarea unor adevăruri cu caracter de generalitate, uneori banale, de tipul : *Formosis leuitas semper amica fuit* (II, 16, 26). *Semper* subliniază perenitatea unor trăsături de caracter, ca în schița de portret a unei *lena* : *pessima semper auis* (IV, 5, 6). Cînd proclamă veșnicia iubirii sale pentru Cynthia și consfințirea acestor sentimente prin legături matrimoniale, *semper* este urmat de viitor : *semper amica mihi, semper et uxor eris* (II, 6, 42). Cînd este vorba de iubirea sa, *semper* depășește granițele meschine ale existenței umane, căci iubirea se perpetuează în lumea umbrelor : *Illic, quidquid ero, semper tua dicar imago* (I, 19, 11). În versurile încărcate de vehemența sentimentelor, *semper* este urmat de imperativ, de conjunctivul hortativ sau cel optativ (II, 32, 62 ; III, 20, 20 etc.). Permanența unor stări sufletești sau a unor realități imuabile justifică folosirea lui *semper* cu perfectul indicativului : *Semper et armatae cura fuit patriae* (I, 6, 22) sau *Mi fortuna aliquid semper amare dedit* (II, 22, 18).

O mențiune specială merită topica lui *semper* în vers. Este vădită preferința poetului de a utiliza acest adverb în pentametrul (27 de cazuri), mai cu seamă îndată după cezura. Conținutul semantic al lui *semper* se regăsește și la *perpetuo* (numai două ocurențe) în versuri care prezintă robia iubirii (I, 9, 2) sau fidelitatea poetului (II, 20, 35) drept realități implacabile, cu putere de lege : *Hoc mihi perpetuo ius est...* (II, 20, 35).

Antonimul lui *semper*, *numquam*, are numai jumătate din ocurențele lui *semper* (26). În cele mai multe cazuri, *numquam* apare legat de diferitele ipostaze ale iubirii, subliniind profunzimea acestui sentiment (II, 24, 28), violența pasiunii erotice (III, 8, 27) sau extazul senzual (II, 15, 26). Uneori el pune în lumină caracterul absolut al unei constatări de tipul *differtur numquam tollitur ullus amor* (II, 3, 8). Alteori el este prezent pentru a evidenția fie revolta poetului împotriva necredinței

iubitei (II, 8, 12), fie tirania iubirii (II, 30, 9) sau chinurile geloziei (II, 34, 23). Spre deosebire de alte adverbe care numai cu rare excepții se repetă în cadrul aceleiași elegii, *numquam* cere adeseori o întărire a negației prin repetarea sa; astfel, amintim de exemplu elegia I, 16 sau II, 6, unde *numquam* se repetă de patru, respectiv trei ori, în versuri în care vehemența limbajului denunță vehemența sentimentelor poetului. Repetarea lui *numquam*, antiteza și simetria folosirii sale în același distih cu *semper*, încheie ca o declarație patetică elegia II, 6:

Nos uxor numquam, numquam me ducet amica:

Semper amica mihi, semper et uxor eris.

Topica lui *numquam* pare cerută mai mult de necesități metrice decît stilistice: el este utilizat de preferință în primul hemistih, dar numai de două ori la început de vers. Aceleași necesități metrice impun separarea *non* (...) *umquam* în elegia I, 6, 21 și 23, unde repetarea negației absolute, pusă în contrast cu afirmația categorică a lui *semper*, schițează două modalități de viață: cel patriotic, în care viața este închinată patriei și războaielor purtate pentru gloria ei, ideal pe care poetul îl admiră, dar nu-l poate urma; el nu poate schimba nimic din ceea ce *fortuna uoluit* (I, 6, 25) sau *fata uolunt* (I, 6, 30), de aceea rămîne un rob al iubirii. Poetul nu este mîndru de acest fel de a înțelege viața și se auto-acuză de lașitate: *hanc animam extremæ reddere nequitiae* (I, 6, 26).

Adverbul de frecvență *saepe*, care are o structură fonică și silabică asemănătoare cu *semper*, are și același număr de ocurențe cu acesta, precum și o topică similară. Indicînd de obicei repetarea frecventă a unei acțiuni, ar fi fost de așteptat ca acest adverb să fie construit cu imperfectul; acest timp apare însă în context cu *saepe* numai de trei ori. În elegia IV, 1, 14 se creează astfel perspectiva îndepărtată a începuturilor modeste ale Romei, alături imperfectul este cerut de evocarea suferințelor îndelungate ale Antiopei (III, 15, 27—28) sau a permanenței sentimentului de nesiguranță pe care firea ușuratică a Cynthiei îl întreține în sufletul poetului: *Saepe ergo multa tuae leuitatis dura timebam* (I, 15, 1). În toate celelalte situații, verbul la prezent sau perfect, după *saepe*, evidențiază caracterul ireductibil al fenomenului curent, cotidian, sau al celui de neschimbat, deoarece și-a oprit cursul într-un moment al trecutului: *Magni saepe duces, magni cecidere tyranni* (II, 8, 9) sau: *Iste quod est, ego saepe fui...* (II, 9, 1). *Saepe* însoțit de prezent apare în versuri gnomiche în care se afirmă că iubirea este cu atît mai necruțătoare, cu cît vine mai tîrziu (*Saepe uenit magno faenore tardus Amor*, I, 7, 26) sau că destăinuirea alină suferințele iubirii (*dicere quo pereas, saepe in amore leuat*, I, 9, 34).

Continuitatea sau repetarea momentului temporal în funcție de prezent pot fi exprimate și de adverbele *hodie*, *heri*, *cras*, *mane*, *noctu* și *diu*, la care se adaugă și adjectivele derivate din aceste teme. Ele sînt în general rar întrebuintate, unele « hapax » la Propertiu (cum ar fi *hodiernus*, *hornus* etc.), dar împreună totalizează 46 de ocurențe servind să localizeze în timp episoadele din povestea de iubire a poetului, cu mijloacele lexicale cît mai variate.

După cum între substantive, cuvîntul *noxx*, timpul consacrat iubirii, făcînd parte din vocabularul specific al poeziei galante, se află între ter-

menii cu cea mai mare frecvență în elegia properțiană<sup>3</sup>, tot așa între adjectivele derivate amintite mai sus, preferința poetului se îndreaptă spre *nocturnus* (13 ocurențe). Conceptul de *nocturnus* nu este legat la Propertius de acela de pace a nopții; dimpotrivă, el este asociat de ideea de tumult, zbucium, vicleșug, furtună etc. (*nocturno dolo*, II, 9, 6, *nocturna querela*, II, 20, 5, *nocturnis procellis*, III, 7, 19 etc.). Antonimul acestuia, *diurnus*, în general evitat de poeți (el nu se găsește la Ennius, Lucretius, Vergilius și Lucanus), apare și la Propertius numai de două ori, ca determinant pentru muncile specific feminine, ținutul și torsul (*pensa diurna*, IV, 9, 48). Folosind un procedeu stilistic frecvent în elegiile sale, antiteza, Propertius așază *diurna* (*texta*) în același vers cu *nocturno* (*dolo*) (II, 9, 6).

Dacă *hodie* (6 ocurențe) este momentul certitudinii, al speranței, al evocării trecutului legendar (IV, 2, 50) sau mitologic (IV, 11, 25), *cras* sau *crastina dies* este încărcat de melancolie, întunecat de amenințarea permanentă a morții. *Forsitan includet crastina fata dies* este versul final din elegia II, 15, care începe cu o explozie de bucurie: *O me felicem! O nox mihi candida...* (II, 15, 1). *Cras dies*, ziua de mâine, pururi amenințătoare, este și un avertisment, de aceea include cunoscuta temă a lui «*carpe diem*»:

Dum uernat sanguis, dum rugis integer annus  
utere ne quid cras libet ab ore dies!

(IV, 5, 59—60)

Dintre adjectivele implicând conceptul de timp, de frecvență cea mai mare se bucură — în ordine descrescândă — *vetus*, *antiquus* și *aeternus*. Primele două, la care trebuie să mai adăugăm pe *priscus* (folosit numai de trei ori), contribuie să contureze perspectiva unor epoci îndepărtate, de neuitat, pentru că prin ele valorile morale își păstrează nealterată frumusețea, scăpând de sub degradarea temporală. Contemplând trecutul istoric sau legendar al Romei, poetul se simte solidar cu șirul strămoșilor dispăruți ale căror virtuți formează un contrast dureros cu decăderea contemporană. Dacă poetul cutează să condamne cu vehemență și dispreț pe epigonii marilor eroi: *Nil patrium nisi nomen habet Romanus alumnus* (IV, 1, 37), în schimb el își îndeplinește o datorie patriotică să evoce pe *Tatios ueteres* (II, 32, 47), pe *priscos Quirites* (IV, 1, 13), *focos antiquae gentis Etruscae* (II, 1, 29) și să cinte tot ceea ce este legat de vechile tradiții naționale: *Sacra diesque canam et cognomina prisca locorum* (IV, 1, 69). Numai rareori apar aceste adjective în elegii erotice sau bacchice, ca în III, 17: *Hoc mihi, quod ueteres custodit in ossibus ignes, / Funera sanabunt aut tua uina malum* (v. 9—10).

*Vetus* ca epitet pentru Troia sau Achaia (II, 28, 53) întărește sentimentul de zădărniciie a ceea ce a fost vreodată mărire pămîntească. În versurile următoare, poetul reia ideea și o formulează mai explicit, recurgînd la epitetele *aeternus* și *perennis*, care exprimă caracterul precar a tot ce e omenesc, în contrast cu singura realitate permanentă, moartea: *Nec forma aeternum aut cuiquam est fortuna perennis : / longius aut propius*

<sup>3</sup> Maria Pârlog, *Remarques sur le vocabulaire de Properce*, *Živa Antika* (Skoplje) XXVII, 1975, p. 138.

*mors sua quemque manet* (II, 28, 57—58). *Aeternus* este deci calificativul firesc pentru moarte : *flebis in aeterno surda iacere situ* (I, 7, 18), dar tot eternă este și invidia (I, 16, 48) și admirația pe care o trezește *aeternum opus* (III, 22, 24), apeductul lui Marcius.

Numele anotimpurilor sînt aproape inexistente în elegiile lui Propertius : *aestas* și *autumnus* nu apar niciodată, *hiems* și *uer*, fiecare o singură dată. Ca și Catullus și alți poeți, Propertius preferă exprimarea indirectă, metaforică sau simbolică, a timpului vegetal sau cosmic reprezentat de succesiunea anotimpurilor. Astfel de exemplu, *hibernae tempora brumae* (I, 8, 9) este iarna invocată de poet să împiedice plecarea Cynthiei ; *noctibus hibernis* (IV, 3, 33) sînt nopțile de iarnă în care soția devotată coase veșmintele de război ale soțului. *Hibernus* ca epitet al ținuturilor îndepărtate creează atmosfera de exotism care va fi dragă și poeților simbolişti din epoca modernă. Astfel gloria poetului se va întinde *ad hibernos Borysthenidas* (II, 7, 18), iar apărătorii patriei stau de strajă la granițe, din Britania pînă la *hiberni Getae* (IV, 3, 9).

*Aestivus*, ca și *annuus*, apare o singură dată în cartea a III-a și de trei ori în cartea a IV-a. În sintagma *aestivus ignis* (III, 20, 11) arșița soarelui de vară este simbolul pasiunii poetului. El cîntă frumusețea ținutului natal, a lacului umbrian ca *aestivus aquis* (IV, 1, 124) și gloriifică bogățiile patriei unde roadele se coc în căldura verii : *aestivo die* (IV, 2, 16). Numai în această elegie este utilizat *autumnalia* ca determinant pentru *pruna* (V, 2, 15). Tot un adjectiv « hapax » este *uernus* : *uerna rosa* (III, 5, 22), simbol al vieții fără griji. *Annuus* poate fi întîlnit într-o singură elegie de dragoste (III, 10, 31) și de trei ori în elegiile care celebrează originile Romei : *pabula annua* (IV, 8, 8), *annua Parilia* (IV, 1, 19), *annua pastorum convivia* (IV, 4, 75), evocînd vechi tradiții romane, menite să fie izvor de energie morală pentru contemporani.

Tema timpului mai suscită un șir de termeni sugestivi, ca ‘nemuritor’ și ‘muritor’, ‘tînăr’ și ‘bătrîn’ etc. Primele două se situează în categoria cuvintelor rare (cu două, respectiv trei ocurențe). *Immortalis*, cu sensul « fericit ca zeii », în cele două elegii care cîntă triumful iubirii (II, 14, 10 și II, 15, 39) nu înfățișează o realitate obiectivă, ci un vis de fericire condiționată de nopțile pătimașe (*tales noctes!*) pe care i le-ar dărui iubita. Termenul *mortales*, în scurta elegie consacrată amenințării morții (II, 27, 1) este negat în distihul final care proclamă puterea iubirii de a ne face să biruim atotputernicia morții. Ca adjectiv, el cîștigă un spor de forță sugestivă prin încadrarea lui între termenii amintind conceptul de veșnicie : *altaque mortali deligere astra manu* (II, 32, 50).

Termenii *iuvenes* și *senex* (11, respectiv 10 ocurențe) fac parte, aproape exclusiv, din lexicul elegiilor cu caracter erotic. Tinerii sînt nestăpîniți, pătimași : *in amore feroces* (II, 3, 49), bătrînii, *senes duri* (II, 30, 13), sînt judecători neînduplecați ai morăvurilor. Pentru Propertius este un titlu de glorie să fie recunoscut drept poet al tineretului : *Nec poterunt iuvenes nostro reticere sepulcro : « Ardoris nostri, magne poeta, iaces »* (I, 7, 24).

Trecînd la categoria substantivelor, urmărim întii, cum e și firesc, variatele valori semantice ale cuvintului *tempus*. În majoritatea cazurilor, el este folosit cu funcție adverbială : *nullo tempore* (I, 1, 34), ‘niciodată’, *omni tempore*, ‘totdeauna’. Cele două dimensiuni ale duratei, *longa*

*tempora* (I, 3, 37) și *exiguo tempore* (I, 12, 12) sînt apreciate subiectiv : noaptea lipsită de desfătarea iubirii e lungă, iar iubirea, oricît de mare, piere în timp atît de scurt : *Quantus in exiguo tempore fugit amor!*

Pluralul *tempora*, însoțit de calificativul *dura*, indică teribila perioadă a războaielor fratricide (I, 22, 4) sau *aetatis tempora dura* (I, 7, 8) — suferințele tinereții poetului, în contrast cu *formosi temporis aetas* (I, 4, 7) sau *perferuida tempora* (III, 17, 13). Poetul, ca individ izolat, se simte copleșit de povara timpului : *tempore uincor ego* (II, 25, 36) ; dar August, prin ocrotitorul său Apollo, este *temporis auctor* (IV, 6, 53), făuritor al istoriei, al gloriei romane, pe care poetul este fericit să o celebreze.

Termenul *aetas* (15 ocurențe) își schimbă conținutul semantic în funcție de calificativul său : *aetas prima* (II, 10, 7) reprezintă generația tinăra sau tinerețea, în opoziție cu bătrînețea, *extrema aetas* (ibidem) și *gravis aetas* (III, 5, 23) etc. Poetul presimte că va muri în floarea virstei : *sic igitur prima moriere aetate*, *Properti* (II, 8, 17). Cînd *aetas* are sensul de 'viață', 'virstă', 'epocă', are de obicei ca determinant un adjectiv posesiv : *mea*, *tua*. Sinonimul acestuia, *aeuum* (numai 4 ocurențe), este folosit numai în context cu caracter grav și solemn, fie cînd urează ca împăratul să trăiască de-a pururea (*hoc sit in aeuum*, III, 4, 19), fie cînd aceeași urare o formulează pentru poporul roman (IV, 2, 55). *Aeuum* include și sensul de « putere nimicitoare a timpului » de care nu scapă decît gloria nemuritoare a geniului : *At non ingenio quaesitum nomen ab aeuo / excidet : ingenio stat sine morte decus* (III, 2, 25–26). În general, *aeuum*, ca și *aetas*, deschid o perspectivă temporală de adîncime, atît în trecut, cît și în viitor, după cum verbul care le însoțește se află la perfect sau la timpul viitor. În versurile citate, viitorul *non excidet* afirmă credința poetului în forța geniului de a birui moartea. Prin această credință în geniul său, poetul triumfă asupra timpului, « depășește prezentul și își îndreaptă energia către viitor »<sup>4</sup>. Aceeași mîndrie poetică și speranță a gloriei este exprimată prin prezentul etern în context cu *uetustas* (« hăpax » la Propertius, III, 1, 23).

*Saeculum* și *saeculum* (forma este impusă de necesități metrice) sînt folosite de poet numai în versuri referitoare la Cynthia și la marea iubire pe care i-o poartă, avînd accepțiunea de 'vreme', 'epocă' (II, 25, 35 ; 37) sau de 'virstă' (II, 2, 16).

Termenii denumind compartimentarea timpului în ani, luni, zile și nopți, ocupă un loc important în vocabularul poetic al lui Propertius.

*Annus* (24 de ocurențe), cu statornica perindare a anotimpurilor, servește ca termen de comparație pentru statornicia iubirii poetului (I, 15, 29–31). Valențele sale semantice sînt multiple, determinate de adjectivul care îl însoțește. În afară de cele banale, care exprimă ordinea în timp sau numărul (de ex. *proximus*, II, 24, 32 ; *tertius*, III, 15, 7 ; *multi*, II, 8, 13 etc.), poetul recurge și la sintagme expresive, cum ar fi *tremulis annis* (IV, 7, 75), pentru a numi bătrînețea, *integer annus* (IV, 5, 59), 'tinerețea', sau *pios annos* (II, 9, 47) 'anii de inocență ai tinereții'.

Cochetăria feminină o face pe Cynthia să-și ascundă virsta, de aceea poetul, plin de revoltă, îi dorește să fie copleșită de povara acestor ani

<sup>4</sup> Georges Poulet, *Études sur le temps humain. II. La distance intérieure*, Paris, 1952, p. 45.

tăinuți: *At te celatis aetas grauis urgeat annis* (III, 25, 11). La plural, *annus* este adeseori sinonim cu *tempus*: el este forța necruțătoare sub loviturile căreia se prăbușesc piramidele (III, 2, 24), dar și un lecutor blind al rănilor inimii (III, 21, 31–32).

*Dies*, termen de mare frecvență (45 ocurențe), este folosit în contexte și cu semnificații variate, uneori ca sinonim al lui *tempus* (II, 15, 26), alteori pentru a indica o zi anumită a vieții sau chiar viața și împrejurările ei. Ca și la alți poeți, întâlnim și aici o alunecare semantică a lui *dies* de la ‘lumina zilei’ — ‘viață’ — ‘ultima zi de viață’ — ‘moarte’, atunci cind *dies* este determinat de adjective care implică ideea de întunec al neființei (*funeris atra dies*, II, 11, 4; *niger ille dies*, II, 24, 34 etc.).

Termenul *nox* depășește cu mult frecvența lui *dies* (66 de ocurențe). În timp ce *dies* este adeseori asociat cu ideea morții, *nox* este utilizat cu acest sens numai în elegia II, 15, 24, unde *nox longa*, ‘moartea’, se află în antiteză cu *dies*, ‘viața’, precum și în « regina elegiarum », unde lumea umbrelor este numită *damnatae noctes* (IV, 11, 15). În rest, noaptea este spațiul temporal în care domnește iubirea, este momentul extazului erotic, cind omul trăiește iluzia că depășește cadrul strimt al condiției sale umane. Indicele de frecvență atât de ridicat al acestui substantiv, asociat cu celelalte cuvinte cu încărcătură erotică, aflate pe locul întâi în ordinea frecvenței (*amor*, *puella*), sînt o dovadă că și pentru Propertius, ca și peste veacuri la Musset, « momentul iubirii înlocuiește durata trecătoare a omului, printr-o durată permanentă »<sup>5</sup>, asemănătoare cu a zeilor. Propertius formulează explicit această idee :

Quod mihi si secum talis concedere noctes  
illa uelit, uitae longus et annus erit,  
Si dabit haec multas fiam immortalis in illis :  
nocte una quibus uel deus esse potest.

(II, 15, 37–40)

Infidelitatea și minciuna pun însă capăt extazului, iar ființa poetului se regăsește cu durere în limitele timpului uman. Atunci el se plînge de *noctes amaras* (I, 1, 33; II, 17, 4 etc.), de *insana nocte* (IV, 8, 60), de *utilis noctes* (IV, 7, 39).

Termenul *hora* (11 ocurențe) este distribuit între cei doi poli ai obseiei poetului : iubirea și moartea. Ceasul morții este *mollior hora* (II, 28, 16) pentru cel care a suferit mult. Viața este pentru el *dubiae spiritus horae* (II, 13, 45), de aceea se întreabă la ce bun să o mai păstrăm.

În citeva din elegiile primelor cărți, dar mai cu seamă în elegiile cărții a IV-a, spațiul și timpul se împletesc, încadrînd pe poet în spațiul istoric, timpul de glorie al epocii sale. Ea îi apare ca rod al luptei înaintașilor, față de care se arată legat prin sentimente profunde. Aceasta este semnificația elegiilor cu tematică arheologică sau legendară. Ruinele, vechile mărturii ale trecutului, trezesc în sufletul poetului o trăire contradictorie : sentimentul vremelniceii omului, dar și al duratei sale, al participării sale la perindarea generațiilor pe pămîntul italic și al contribuției sale la istoria patriei. Poetul este mîndru de șirul strămoșilor săi iluștri : *Vmbria te notis antiqua Penatibus edit* (IV, 1, 121).

<sup>5</sup> Georges Poulet, *op. cit.*, p. 236.



Elementele constitutive ale structurii universului, pământul, apa, cerul cu stelele sale, constituie spațiul larg în care se desfășoară viața sufletească a poetului. *Terra*, situat în registrul înalt al vocabularului său poetic, îmbină sentimentul patriotic cu cel al morții. Împreună cu ceilalți termeni care denumesc aspectul geografic (*ager, campus, collis, mons, uallis* etc.), precum și alți termeni mai abstracți, ca *locus* și *spatium* (acesta din urmă atât cu sens spațial, cât și temporal), totalizează 148 de ocurențe. Dintre aceștia, sentimente deosebite îl leagă de munte, spațiul unde sînt semănate oasele strămoșilor (I, 21, 10), zidul de apărare a Romei (IV, 4, 13), munții pe care îi admiră *Cynthia* (II, 19, 7).

*Caelum*, cu realitățile cosmice aferente (*aer, astrum, luna, sol, stella* etc.), însumează 106 ocurențe. Cerul este lăcașul zeilor sau spațiul unde oamenii își cercetează viitorul (II, 27, 3); el este implicat, alături de lună, în practici de magie (II, 28, 37). *Sidera* și *luna* sînt martore ale iubirii poetului (II, 9, 41). Luna zăbovește indiscretă la ferestrele amantilor (I, 3, 32) sau îl însoțește ocrotitor pe îndrăgostit, în drum spre casă (III, 16, 15).

Dar dintre toate elementele cosmice, preferința poetului se îndreaptă spre imensitatea mării, spre vastele perspective pe care ea le deschide, spre capacitatea de sugestie a tuturor formelor de apă. Termenii din acest domeniu au cel mai ridicat indice de frecvență din lexicul elegiilor lui Propertius: 234 de ocurențe, în care nu am inclus exprimarea metaforică a mării și a apei în general. Poetul recurge la toate posibilitățile de care dispune limba latină pentru a exprima emoția ineditului și a aventurii legate de mare, de noianul de ape care înghit adeseori pe călătorii temerari, de plecarea spre ținuturi îndepărtate și necunoscute. Propertius reușește să-și pună și aici în valoare una din marile calități ale vocabularului său poetic: varietatea și bogăția.

Fără să fi fost un poet de geniu, cum i-a plăcut să se creadă, poate că nu este exagerat să-l privim pe Propertius ca pe un îndepărtat precursor al poeziei moderne. La el vor găsi poeții simbolști de mai târziu vocația pentru atmosfera mitului și a legendei, pentru exotismul geografic, sentimentul de anxietate și aspirația spre funerar, iubirea trăită ca o evadare din realitatea temporală, fuga în spațiu și timp și acceptarea acestora ca pe un destin inexorabil. De aceea, cu drept cuvînt, buni cunoscători ai antichității au putut stabili puncte de contact între Propertius și marii poeți ai epocii noastre, cum ar fi Baudelaire<sup>6</sup> sau André Chenier<sup>7</sup>, ceea ce demonstrează că în elegia poetului roman se mai află încă o notă de modernitate. Ea a fost la timpul său o « poezie nouă », dar nu este nici astăzi învechită.

<sup>6</sup> P. Barrière, *L'antiquité vivante*, Toulouse, 1932, p. 274.

<sup>7</sup> Albert Grenier, *Le génie romain dans la religion, la pensée et l'art*, Paris, 1925, p. 334.